

O'QUVCHILARNING DIZAYNERLIK TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA LOYIHALAR METODIDAN FOYDALANISH

M.K.Maxmudov

O'zbekiston mahalla uyushmasi Namangan shahar bo'limi boshlig'i

Annotatsiya: *Maqolada o'quvchilarning dizaynerlik tafakkurini rivojlantirishda loyihalar metodining ustunliklari, ulardan foydalanishga oid tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *o'qituvchi, o'quvchi, loyiha, dizayn ta'limi, ijodkorlik, estetik va badiiy faoliyat, dizaynerlik malakalari*

АННОТАЦИЯ: *В статье представлены преимущества метода проектов в развитии дизайнерского мышления учащихся, а также даны рекомендации по их использованию.*

Ключевые слова: *преподаватель, ученик, проект, дизайнерское образование, творчество, эстетико-художественная деятельность, дизайнерские способности.*

Annotation: *This article explores the benefits of the project method in fostering students' design thinking and offers practical recommendations for its implementation.*

Keywords: *teacher, student, project, design education, creativity, aesthetic and artistic activities, design skills.*

Olam taraqqiyoti insonlar kashf etgan yangiliklar bilan to'ldirib borilaveradi. Bu ob'yektiv haqiqat. Insoniyat tarixidagi taraqqiyot bosqichlarining mazmuni, mohiyati, nomlanishi qanday bo'lishidan qat'iy nazar inson omili, unga ta'lim berish, uni tarbiyalash jamiyat rivojining ijtimoiy buyurtmasi bo'lib qolavergan. Chunki, «Barkamol shaxs - jamiyat taraqqiyotining asosi» sanaladi. Pedagogik, psixologik tadqiqotlardan ma'lumki, bolaning dunyoqarashi, asosan, maktabgacha bo'lgan yoshida shakllanadi. Bolaning o'z «Men»ini anglash jarayoni, asosan, o'yin jarayonida sodir bo'ladi. Bolaning dunyoqarashi, ma'naviy sifatlarining shakllanishi, atrof olamni anglab yetishida estetik tasavvurlar muhim o'rin tutadi. Ular bolani go'zallik dunyosiga olib kiradi, fikrlash, tasavur olamini boyitadi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchining qiziqishlari, tabiiy moyilliklari, ruhiy, aqliy hamda jismoniy imkoniyatlariga qarab ish tutilsa, ularga mustaqil faoliyat uchun yetarli shart-sharoit yaratib berilsa, o'quvchida o'z xatti-harakatlari uchun javobgarlik hissi paydo bo'ladi. Uning o'z mustaqil fikri, qarashi shakllanib boradi. Mamlakatimizda mustaqil, ijodiy fikrlovchi shaxslardan iborat barkamol avlod tarbiyasiga alohida e'tibor qaratilmoqda va u ustuvor vazifalar sirasiga kiritilganligi bejiz emas, albatta. Bu borada oila, umumiy o'rta ta'lim maktablari, shuningdek, maktabdan tashqari ta'lim muassasalarining imkoniyatlari keng. Jumladan, amaliy san'at vositasida o'quvchilarni dizaynerlik faoliyatiga

o'rgatish, ularda dizaynerlik tafakkur elementlarini shakllantirish hamda ularning bu boradagi tushuncha va tasavvurini yanada o'stirish, takomillashtirish imkoniyatlari mavjud. Ma'lumki, sanoat sohasida maxsus ijodiy faoliyat sifatida dizayn XIX-XX asrlarda paydo bo'ldi. Sanoat va ommabop ishlab chiqarish inqilobi natijasida paydo bo'lgan dizayn, foyda va go'zallik orasidagi nomuvofiqlikni yo'qotishga qaratilgan hamda sanoat va texnika orasidagi chegarani bartaraf qildi.

Dizayn loyihalash faoliyati bo'lib, u yangi turdagi madaniyat hisoblanadi. Bu madaniyat turida ilmiy texnikaviy va ijtimoiy madaniyatlar o'zaro uyg'unlashadi. Dizayn, dizaynerlik faoliyati zamonaviy madaniyatning eng tez rivojlanayotgan sohalaridan biriga aylanib bormoqda. Dizaynerlik faoliyatida ilmiy, badiiy va texnik ijodkorlikning sintetik tarzda namoyon bo'lishini ko'ramiz, lekin dizayn ulardan mazmun va mohiyatan farqlanadi. San'at bilan dizayn o'rtasida umumiyliklar bor, lekin ular estetik faoliyatning turlari hisoblanadi. San'at avvalo ma'naviy ishlab chiqarishning turi bo'lib, u estetik ongning bilish sohasiga kiradi. U san'atning tub mohiyatini ifodalaydi.

Ma'lumki loyihalar metodi XX asrning 20-yillarida AQSHda yuzaga kelgan. Hozirda u yangi integratsiyalangan «Texnologiya» kursini o'zlashtirishning didaktik asosini tashkil qiladi. Metod deganda qo'yilgan o'quv-o'rganish vazifasiga erishishning ma'lum usuli, uslublar tizimi, idrok etish faoliyati ma'lum texnologiyasining umumlashtirilgan modeli tushuniladi. Faoliyat natijasi sifatidagi «loyiha» va bilish metodi sifatidagi «loyiha» tushunchalarini aralashtirib yubormaslik kerak. Loyihalar metodi individual hamda guruhli shaklda izlanish tadqiqotini talab qiluvchi muammo mavjudligini ko'zda tutadi. Undan bir darsda ham va darslar seriyasida ham foydalanish mumkin. Loyihalar metodi o'quvchilarning idrok etish ko'nikmalarini, o'z bilimlarini mustaqil yaratish malakasini, olgan axborotlarini tahlil qilish, farazlarni ilgari surishni va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga erishish usullarini bilishni rivojlantirishni nazarda tutadi.

O'qituvchi tomonidan loyihalar metodining qo'llanilishi o'quv jarayonini ijodiy, jamlangan, maqsadga yo'naltirilgan boy jarayonga, o'quvchini esa - mas'uliyatli va maqsadga intiluvchi o'quvchiga aylantiradi. O'qituvchining vazifasi - barcha o'quvchilarning har birining kuchi yetadigan, ammo albatta faol idrok etish faoliyatiga tayyorlashdan iborat.

Loyihalar metodining ustunliklari quyidagi omillardan iborat:

1. Boshqa fanlar bo'yicha bilimlarni tizimli mustahkamlash (loyihalar qo'shimcha imkoniyatlar beradi).
2. Kognitiv malakalarini rivojlantirish. Loyihalar orqali texnologiyalarni o'qitish kognitiv ko'nikma va malakalarini rivojlantiradi, bu o'quvchilar qaysi faoliyat turi bilan shug'ullanishlaridan qat'iy nazar ular uchun juda muhim.

3. Ijtimoiy va jismoniy malakalarini rivojlantirish. O'quvchilar asbob, uskuna va boshqa texnikalar bilan ishlaganlarida o'zlarining jismoniy malakalarini rivojlantiradilar.

4. O'z kuchiga ishonchini rivojlantirish. O'quvchilar atrof-muhitga ijodiy yondashishga o'rganadilar, natijada ularda o'zlarining hayotlarini va boshqa insonlarning hayotlarini yaxshilashlari mumkinligiga ishonch shakllanadi. Texnologiya darslarida loyihalar metodi quyidagi asosiy holatlarga asoslanadi:

- ma'lum bir iste'molchining haqiqiy ehtiyojiga javob beruvchi mahsulotni loyihalash va tayyorlash;

- ushbu ehtiyojni qondirish mumkinligi;

- maxsus tadqiqot o'tkazish;

- tayyorlov bosqichigacha g'oyalarni ishlab chiqish;

- mahsulotni tayyorlash (ushbu bosqichni dastlabki rejalashtirish);

- mahsulotni haqiqiy hayotda sinovdan o'tkazish va uning ko'rsatkichlari bo'yicha ma'lum ehtiyojni qondirishini baholash. Mana shu barcha komponentlar loyiha ichida yaxlit jarayon sifatida birlashtirilgan. 5 -7-sinf mehnat darsarida Yog'och o'yinchoq tayyorlash bo'yicha loyihalar metodini amalga oshirishga misol keltiramiz. Asosiy harakatlar ketma-ketligini ta'riflab beramiz. O'qituvchi o'quvchilardan sinfga 2-4 yoshli bolalar o'ynaydigan yog'och o'yinchoqlarni keltirishni so'raydi. Birinchi darsda o'quvchilar guruhlarda ishlab o'yinchoqni tahlil qiladilar va shu bilan dizaynerlik tafakkurlarini rivojlantiradilar. Ular shakli va vazifalarini, material tanlanishini, tashqi ko'rinishi va bezatilishini, materiallar hamda ishlab chiqarish metodlariga taalluqli ishlab chiqarish metodlari va ekologik omiltami muhokama qiladilar, o'yinchoqning yaxshi bo'lishiga sabab bo'luvchi mezonlarni aniqlashga harakat qiladilar. Bu kabi faol faoliyat davomida materiallar hamda ishlab chiqarish texnologiyalari haqida ma'lum nazariy bilimlar o'zlashtiriladi. Shundan so'ng har bir o'quvchi natijalari to'g'risida qisqacha sharhlar bilan kichik chizmalarni bajaradilar. O'qituvchi ushbu loyiha bo'yicha vazifalarni ifoda etib beradi: «Mavjud materiallardan foydalanib 2-4 yoshli bola uchun kichik yog'och o'yinchoqni loyihalashtirish va tayyorlash. Loyiha ustida ishni yakunlagandan so'ng uni shu yoshdagi bola bilan sinab ko'rish va unga baho berish». Uyg'a vazifa sifatida o'quvchilar ushbu yoshdagi bolaning o'ynashini kuzatishlari yoki iste'molchi (ya'ni bola) nuqtai nazaridan yaxshi o'yinchoq nima ekanligini aniqlash uchun onasi bilan intervyu o'tkazishlari kerak. Ikkinchi darsda sinfda ushbu ishning natijalari muhokama qilinadi. Ushbu muhokamadan kelib chiqib o'qituvchi doskada loyiha bo'yicha mahsulot mezonlari (mahsulotga talablar) ro'yxatini tuzadi. Shundan keyin o'qituvchi o'quvchilarni o'lchamlar olish, belgilash, arralash, randalash va shu kabilarni bajarish bo'yicha asosiy ko'nikma va malakalariga o'rgatishi zarur. Bu ishni bevosita darsda yoki loyiha ustida ishlashni

boshlashdan avval mashq qilish orqali bajarish mumkin. Uyg'a vazifa sifatida o'quvchilarga ular qanday o'yinchoqlarni yasay olishlari bo'yicha uchta va undan ortiq g'oyalar bo'yicha qisqacha ta'riflar bilan oddiy rasmlarni tayyorlashlari taklif etiladi. Shu bilan birga mahsulotlar dizayni, estetikasini yoddan chiqarimaslik kerak (mos o'lchamlari, proporsionalligi, detallari, rang tuslari, element shakllarining o'zaro mosliklari). O'quvchilar o'z g'oyalarini guruhlarda muhokama qilib ularni baholaydilar. Har bir o'quvchi o'z g'oyasini guruhga taqdim etadi va guruh uning (o'yinchoq) 2-4 yoshli bolaga mos kelishi, uni yasash osonligi, xavfsizlik talablariga qanday amal qilish, ekobog'likligi va ilgari muhokama qilingan boshqa mezonlari nuqtai nazaridan ushbu g'oyaga baho beradi. Shundan so'ng har bir o'quvchi o'z g'oyasini yanada puxta ishlab chiqadi. Ishning ushbu bosqichida o'qituvchi individual maslahatlar beradi. G'oyaning to'g'riligini tekshirib ko'rish uchun bo'lajak mahsulotning maketi, material bilan dastlabki tajribani o'tkazish kerak bolishi mumkin. O'quvchilar o'yinchoqni yasashga kirishadilar. Har bir o'quvchi tayyorlash bosqichlari rejasini tuzadi va uni o'qituvchi bilan maslahatlashadi.

Ko'nikma va malakalarni egallashda sinfda umumiy ta'lim hamda individual maslahatlar o'tkazishni tavsiya etamiz. O'qituvchi o'quvchilarning o'zaro yordam ko'rsatishlarini rag'batlantiradi, chunki bu bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi va o'qituvchi ishini yengillashtiradi. O'yinchoqni tayyorlash jarayonida o'qituvchi o'z yechimlari, rejadagi o'zgartirishlarni va ularning sabablarini yozib borishda davom etadi. O'qituvchi har bir o'quvchi ishini diqqat biten kuzatib boradi va o'z vaqtida bajarishga ulgurishlari uchun zarur bo'lgan hollarda loyihalarini soddalashtirishlarini taklif etadi. Ish yakunida o'quvchilar sinf oldida o'z loyihalari taqdimotini o'tkazadilar. O'qituvchi har bir o'quvchi bilan haqiqiy hayotiy sharoitlarda o'z mahsulotini qanday bajarishi va baholashini muhokama qiladi.

O'quvchilar 2-4 yoshli bolalar uchun o'yinchoqlar yasayotganlari sababli ular o'zlarining mahsulotlarini shu yoshdagi bolaga berishlari va uni o'ynayotgan paytida kuzatishlari kerak. O'z mahsulotini sinovdan o'tkazgandan so'ng o'quvchilar ishlariga ob'yektiv baho beradilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sh.Q.Martdonov, S.K. Annamuratova, V.I.Andriyanova, A.R.Sulaymonov, O.Jabborova, Sh.Axmedova "O'quvchilarning dizayn ijodkorligini shakllantirish" T., 2012

2. Xodjayev B.X., Sattorov Sh., Artikova va boshqalar. Maktab o'quvchilarida hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish (ijtimoiy-gumanitar fanlar): metodik qo'llanma. - T.: Respublika ta'lim markazi, 2021. - 148 b.

3. S. Boltaboyev, O. Magdiyev Mehnat va kasb ta'limi metodikasidan amaliy mashg'ulotlar'' Toshkent TDPU -2002 y.